

بانکداری در شرایط تحریم

نیلوفر عابدیان^۱

سید رامین موسوی^{۲*}

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۶/۰۱ تاریخ چاپ: ۱۴۰۳/۰۸/۱۸

چکیده

نهادهای مالی به ویژه نظام بانکی نقش بی بدیل و محوری را در نظام اقتصادی ایفا می کنند؛ از این نظر که عملکرد آنها از یک طرف می تواند زمینه های رشد و توسعه اقتصادی و از طرف دیگر شرایط نابسامانی و سقوط یک نظام اقتصادی را فراهم آورد. با توجه به نقش حیاتی این نظام در اقتصاد، دولتمردان غربی با تحریم بانک ها سعی دارند اقتصاد کشور را به طور همه جانبه تحت تأثیر قرار دهند. مهمترین هدف از تحریم های بانکی ایجاد اختلال در نظام بانکی و مبادلات مالی و در نتیجه کاهش تجارت خارجی است، که منجر به افزایش انواع هزینه ها، افزایش ریسک های بانکی، کاهش اعتماد عمومی به نظام بانکی و کاهش تعاملات بانکی بین المللی مانند اعطای تسهیلات مالی توسط سایر کشورها می گردد. از جمله راهکارهای کاهش اثرات این تحریم بر سیستم بانکداری می توان به ۱- حضور بانک های خارجی به عنوان صاحب سرمایه در بانک های ایرانی؛ ۲- افزایش نقش بانک های خصوصی در اقتصاد؛ ۳- افزایش کیفیت خدمات بانکی؛ ۴- مدیریت ذخایر ارزی؛ ۵- ایجاد و تقویت صرافی ها؛ و ۶- کاهش نرخ کارمزد و پیش پرداخت اشاره کرد.

واژگان کلیدی

تحریم، تحریم های اقتصادی، نظام بانکداری.

^۱ کارشناسی ارشد حسابداری، دانشگاه آزاد خوراسگان، اصفهان، ایران. (niloofar.abedi20@gmail.com)

^۲ دانشجوی دکتری حسابداری، دانشگاه آزاد مبارکه، اصفهان، ایران. (*نویسنده مسئول: Raminmousavi1990119@gmail.com)

۱. مقدمه

تحریم‌ها توسط کشور یا کشورهای متخاصم اعمال می‌شوند تا بر تصمیم ژئوپلیتیکی دولت یک کشور هدف تأثیر بگذارند (استون^۱، ۲۰۱۶). تحریم‌ها از فرمت نرم نسخه دیپلماتیک تا نسخه شدیدتر تحریم‌های اقتصادی و مالی را شامل می‌شود. تأثیر نامطلوب تحریم‌ها بر کشورهای تحریم شده عموماً از طریق کاهش سود مورد انتظار، افزایش عدم اطمینان و اثر منفی ثروت منتقل می‌شود (لهام و همکاران^۲، ۲۰۲۳). یک رشته قدیمی و هنوز در حال تکامل در ادبیات مربوط به اثربخشی تحریم‌ها در دستیابی به اهداف است. در حالی که چاکاوا^۳ (۲۰۲۲) استدلال می‌کند که تحریم‌ها ابزارهای ناکارآمدی هستند، به‌ویژه در دوران پس از جنگ سرد، برخی دیگر نظیر تربت^۴ (۲۰۲۰) استدلال می‌کنند که اگر با روشی هوشمندانه مدیریت شوند، می‌توانند مؤثر باشند. یکی دیگر از موضوعات مهم در ادبیات تحریم‌ها، تأثیر تحریم‌ها بر نظام بانکداری است. گوروویچ و پرلیپسکی^۵ (۲۰۱۵) و استون (۲۰۱۶) تأثیر تحریم‌های مالی غرب بر شرکت‌ها و اقتصاد روسیه را بررسی می‌کنند. گوروویچ و پرلیپسکی (۲۰۱۵) دریافتند که تحریم‌ها مستقیماً بر بانک‌های تحت کنترل دولتی، شرکت‌های نفت، گاز و تسلیحات تحت تحریم با محدود کردن شدید منابع مالی خارجی تأثیر گذاشته و به‌طور غیرمستقیم شرکت‌های غیرتحریمی را با کاهش جریان سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی و ایجاد شرایط بد تأمین مالی تحت تأثیر قرار داده است. شرکت‌های روسی با استفاده از دارایی‌های خارجی که قبلاً برای بازپرداخت بدهی انباشته شده بود، خود را با تحریم‌ها سازگار کردند. استون (۲۰۱۶) استدلال می‌کند که تحریم‌ها تقاضای داخلی و سرمایه‌گذاری را کاهش می‌دهد و باعث افزایش جریان خروج سرمایه پس از تحریم می‌شود. علاوه بر این، تحریم‌ها سود مورد انتظار شرکت‌های بزرگ روسی را کاهش می‌دهد و حق بیمه مورد نیاز برای خرید سهام روسیه را افزایش می‌دهد.

برای تبیین ریسک‌پذیری بانک‌ها در دوران تحریم می‌توان تئوری‌های متعددی را مطرح کرد. نظریه احتمالی استدلال می‌کند که شرکت‌ها باید منابع و استراتژی‌ها را برای مقابله با نامالایمات ناشی از موقعیت‌های داخلی و خارجی هماهنگ کنند (لارنس و لورش^۶، ۱۹۹۹). با این حال، نظریه مبتنی بر منبع^۷ ادعا می‌کند که سازمان‌ها با در اختیار داشتن منابع و قابلیت‌های ارزشمند خود را با شرایط دشوار سازگار می‌کنند (بارنی^۸، ۲۰۰۱). با این حال، سیرمون و هیت^۹ (۲۰۰۹) نظریه هماهنگ‌سازی منابع^{۱۰} را پیش بردند و استدلال کردند که نگهداری ساده این منابع و قابلیت‌ها برای مقابله با شرایط دشوار کافی نیست مگر اینکه این منابع به خوبی مدیریت شوند. جهت‌گیری کارآفرینی^{۱۱} وصیه شده توسط راوچ و همکاران^{۱۲} (۲۰۰۹) می‌تواند بقای بانک‌ها را در دوران تحریم توضیح دهد. جهت‌گیری کارآفرینی ممکن است در مورد بانک‌های تحریم شده سه شکل داشته باشد: نوآوری در خدمات، فعال بودن، و ریسک‌پذیری. در

¹. Stone

². Laham et al

³. Chakawa

⁴. Torbat

⁵. Gurvich & Prilepskiy

⁶. Lawrence & Lorsch

⁷. Resource-Based Theory (RBT)

⁸. Barney

⁹. Sirmon & Hitt

¹⁰. Resource Orchestration Theory (ROT)

¹¹. Entrepreneurial Orientation (EO)

¹². Rauch et al

همین راستا، نظریه انتخاب^۱ پیشنهاد شده توسط لو نگوین و کوک^۲ (۲۰۱۱) نیز می تواند برای توضیح رفتار ریسک پذیر بانک ها در طول تحریم ها مطرح شود. از این رو می توان استدلال کرد که وقتی بانکی به سمت منطقه پر هرج و مرج سوق داده می شود، همانطور که در دوران تحریم اتفاق می افتد، حداکثر خلاقیت و نوآوری خود را در واکنش به تحریم ها نشان می دهد. فضای تحریم های جدید بانک ها را تشویق می کند تا گام های فوق العاده ای برای غلبه بر چنین شرایط جدیدی بردارند (لها و همکاران، ۲۰۲۳). چاکاوا (۲۰۲۲) استدلال می کند که نظریه بازی توضیح می دهد که چگونه دولت های تحریم شده برای بقای خود تلاش می کنند تحریم ها را دور بزنند. اگرچه چاکاوا (۲۰۲۲) نظریه بازی را برای دولت های تحریم شده به کار می برد، اما آنها به همان اندازه برای بانک ها قابل اجرا هستند. از این رو می توان استدلال کرد که تحریم ها به روش های مختلفی بر رفتار ریسک پذیر بانک ها تأثیر می گذارد. بانک هایی که فعالیت های بین المللی دارند به دلیل تحریم ها درآمد خود را از دست خواهند داد، زیرا معمولاً خدمات و تراکنش های بانکی و سایر خدمات مالی را محدود می کنند، از جمله محرومیت از پلت فرم پیام رسانی بین المللی سوئیفت که برای پرداخت ها استفاده می شود. بانک های بین المللی معمولاً روابط و خدمات بانکی پیامکی را با بانک های کشورهای تحریم شده حتی اگر طرف های قانونی آنها باشند به منظور کاهش ریسک پایبندی تحریم ها، قطع می کنند (آن و لودما^۳، ۲۰۲۰).

با توجه به این که ایران یکی از کشورهای در جهان است که طی سال های متمادی تحت تأثیر بیشترین تحریم ها از نظر تعداد و نیز شدت آنها بوده و نیز از جمله کشورهایی است که بخش بانکداری آن در زمینه تامین منابع مالی دولت و بخش خصوصی از اهمیت زیادی در آن برخوردار است، توجه به نظام بانکداری در شرایط تحریم در آن حائز اهمیت بوده است. در حقیقت با توجه به نقش انواع تحریم ها در افزایش نوسانات ارزی و کاهش ارزش پول ملی توجه به نقش بانکداری در شرایط تحریم اهمیت دوچندان داشته از این رو هدف این پژوهش بررسی بانکداری در شرایط تحریم است.

۲. مبانی نظری و پیشینه پژوهش

۲-۱. مبانی نظری پژوهش

تأثیرات اخیر تحریم های مالی اعمال شده بر ایران، نقش ارتباط با بانک ها را برجسته می کند (آرنولد^۴، ۲۰۱۶). تحریم های مالی برای اجرا و شکل دادن به استانداردها و شیوه های جهانی به ساختار سیستم بانکداری جهانی تحت تسلط غرب بستگی دارد. در بازه زمانی ۲۰۱۲-۲۰۱۴، اقتصاد ایران عملکرد ضعیفی داشت و به طور کامل از سیستم مالی جهانی بیرون کشیده شد. این وضعیت ایران را مجبور کرد که به میز مذاکره بازگردد و با کاهش تسلیحات هسته ای در ازای لغو تحریم ها موافقت کند. این نشان می دهد که اثرات تحریم ها می تواند از طریق ارتباطات بانکی جهانی منتقل شود. ادبیات فعلی عمدتاً بر اثرات مالی تحریم ها بر کشورهای هدف متمرکز شده است، با این حال تحقیقات در مورد اثرات خارجی بانکی جهانی تحریم ها اندک است (ها و تانگ^۵، ۲۰۲۳).

^۱ Chaos Theory (CT)

^۲ Le Nguyen and Kock

^۳ Ahn & Ludema

^۴ Arnold

^۵ Ha & Thang

دو دهه گذشته شاهد افزایش چشمگیر جریان های بانکی بین المللی بوده است که عمدتاً توسط توسعه عملیات بانکی جهانی از طریق پیوندهای رو به گسترش بین شعب فیزیکی و شرکت های تابعه در بازارهای خارجی تعیین شده است. جریان سرمایه برای کشورهای شرکت کننده یک شمشیر دولبه است (برموس و فراتزشر^۱، ۲۰۱۵). از یک طرف، جریان سرمایه با فراهم کردن فرصتهایی برای سرمایه گذاری های مولد، رشد اقتصادی را تقویت می کند و باعث افزایش رفاه می شود. از سوی دیگر، افزایش سرمایه احتمالاً باعث ایجاد فشارهای تورمی و تشدید کسری حساب های سرمایه می شود و کشور را مستعد شوک های خارجی می کند. علاوه بر این، زمانی که کاهش سرمایه رخ می دهد، عملکرد اقتصاد بدتر می شود و در نتیجه باعث از دست دادن رفاه می شود. در میان انواع مختلف جریان سرمایه، جریان های اعتباری از طریق بانک های جهانی مورد توجه زیادی قرار گرفته است، زیرا بانک های جهانی از دهه ۲۰۰۰ تراکنش های خود را به سمت بازارهای خارجی تغییر داده اند. علاوه بر این، از آنجایی که بانک ها از طریق کانال های وام دهی و سرمایه گذاری نقشی محوری در اقتصاد دارند، بی ثباتی جریان های بانکی فرامرزی احتمال بروز بحران های بانکی را افزایش می دهد و در نتیجه پتانسیل رشد اقتصادی را کاهش می دهد (دل آریسیا و همکاران^۲، ۲۰۰۸).

مطالعات قبلی اثرات منفی فشارهای اقتصادی خارجی بر عملکرد اقتصاد کلان کشورهای هدف را برجسته می کنند. برخی از مطالعات بر شاخص های کلان اقتصادی در کشورهای هدف، از جمله نرخ رشد اقتصادی، تورم و بیکاری متمرکز شده اند (نوینکیرش و نویمایر^۳، ۲۰۱۵). مطالعات دیگر بررسی کرده اند که چگونه تحریم ها ممکن است جریان های تجارت بین المللی (لی و همکاران^۴، ۲۰۲۱)، سرمایه گذاری مستقیم خارجی (لی و باخ^۵، ۲۰۲۲) و سرمایه گذاری پورتفولیوی خارجی (لکتریان و بیگلایزر^۶، ۲۰۱۳) را مختل کند. در مورد بخش مالی، هاتیپاغلو و پکسن^۷ (۲۰۱۸) تأثیر تحریم های اقتصادی بر بحران های بانکی را مطالعه کردند و دریافتند که تحریم های اقتصادی با تخریب محیط اقتصاد کلان کشورهای هدف و محدود کردن دسترسی آنها به سرمایه جهانی، احتمال وقوع بحران های بانکی را افزایش می دهد.

۲-۲. پیشینه پژوهش

دروت و همکاران^۸ (۲۰۲۴) در پژوهشی به بررسی اثرات تحریم ها بر بانک های روسیه پرداخته اند. این پژوهش تأثیر تحریم های مالی را در مشخص ترین سطح ممکن، یعنی حساب های بانکی فردی بررسی کرده است. با استفاده از داده های بدست آمده، شواهد تجربی ارائه شد مبنی بر اینکه تحریم های اعمال شده توسط اتحادیه اروپا علیه بانک های روسی در پی تجاوز روسیه به اوکراین در سال های ۲۰۱۴ و ۲۰۲۲، تراکنش های مالی با حساب های بانکی تحریم شده روسیه را به میزان قابل توجهی کاهش داده است. حاشیه های گسترده و فشرده ای در میان اقدامات تحریمی مختلف انجام شده است، که حذف از سوئیفت و ارائه دهنده جهانی خدمات پیام رسانی مالی امن، بیشترین تأثیر را داشته اند.

^۱. Bremus & Fratzscher

^۲. Dell'Araccia et al

^۳. Neuenkirch & Neumeier

^۴. Le et al

^۵. Le and Bach

^۶. Lektzian and Biglaiser

^۷. Hatipoglu & Peksen

^۸. Drott et al

آبراهام و همکاران^۱ (۲۰۲۴) در پژوهشی به بررسی اثرات ثانویه تحریم های مالی و تبعیت بانکی و انزوای اقتصادی کشورهای غیرهدف پرداخته اند. در این پژوهش دو مکانیسم نشت هدف و آبخارهای سیاسی برای درک اینکه کدام حوزه های قضایی شخص ثالث بیشتر تحت تأثیر قرار می گیرند، شناسایی شده است. فرضیه های این پژوهش از طریق تحلیل وام دهی بانک های چندملیتی قبل و بعد از تحریم های ۲۰۱۰ علیه ایران آزمایش شده است. نتایج تحلیل ها نشان می دهد که تحریم وام دهی بانک های چندملیتی به کشورهای همسایه ایران و کشورهای همسو را به ترتیب تقریباً ۱۴ و ۱۲ درصد کاهش داده است. علاوه بر این، ناهمگونی وام دهندگان مشاهده شد، زیرا بانک های مراکز مالی فراساحلی وام دهی خود را به حوزه های قضایی تحت تأثیر ۳۲ و ۳۳ درصد افزایش دادند.

لهام و همکاران (۲۰۲۳) پژوهشی با عنوان "ضرر یا سود؟ تأثیر تحریم ها بر پایداری خدمات بانک ها" انجام دادند. هدف این پژوهش بررسی تأثیر تحریم های مالی بر پایداری خدمات بانک های خصوصی سوریه بود. در این پژوهش از برابری سود و درآمد مؤلفه های کمیسیون برای جمعیت کامل بانک های خصوصی سوریه برای دوره ۲۰۱۱ تا ۲۰۲۱ استفاده شد. نتایج نشان داد که اکثر بانک های خصوصی سوریه در واکنش به تحریم ها، فعالیت های خود را برای فعالیت های پرخطر تنظیم کرده اند. این امر در افزایش قابل توجه درآمدهای ناشی از فعالیت های پرخطر به ویژه از محل وام ها و تسهیلات تجلی یافت. رفتار مشابهی برای بانک های سنتی و اسلامی از نظر جهت گیری خدمات ثبت شد. تحریم ها انگیزی بانک های خصوصی سوریه را برای ریسک پذیری افزایش داد و آنها را مجبور کرد که خدمات خود را به منظور دریافت کمیسیون های بیشتر برای فعالیت های کم ریسک تر مانند افتتاح حساب های جدید یا برداشت های نقدی دوباره قیمت گذاری کنند. برای افزایش پایداری خدمات بانک ها، به بانک های خصوصی سوریه توصیه می شود خدمات نوآورانه ارائه دهند و مکان هایی را برای تنوع بخشیدن به درآمدهای خود، مانند ارائه خدمات الکترونیکی و سرمایه گذاری پرتفوی، بررسی کنند.

ها و تانگ (۲۰۲۳) پژوهشی با عنوان "تحریم های اقتصادی و جریان های بانکی جهانی: نقش تعدیل کننده ویژگی های بازار مالی و کیفیت نهادی" انجام دادند. هدف این پژوهش بررسی اثرات تحریم های اقتصادی بر جریان های بانکی جهانی با استفاده از ۴۰۲۲ جفت از ۲۰۷ کشور در طول دوره ۲۰۱۸-۱۹۹۵ می پردازد. تحریم های اقتصادی شامل انواع تحریم ها، از جمله تحریم های تسلیحاتی، نظامی، تجاری، مالی، مسافرتی و سایر تحریم ها است، در حالی که جریان های بانکی جهانی منعکس کننده وام های فرامرزی است. نتایج تجربی ارتباط منفی بین تحریم های اقتصادی و جریان های بانکی جهانی را نشان می دهد. اثرات ناهمگون تحریم های اقتصادی بر جریان های بانکی جهانی به انواع تحریم ها بستگی دارد. علاوه بر این، هم ویژگی های بازارهای مالی و هم کیفیت نهادی کشور هدف نقش تعیین کننده ای در تعدیل رابطه تحریم های اقتصادی-جریان های بانکی جهانی دارند. به طور خاص، پیامدهای تحریم های اقتصادی زمانی شدیدتر می شوند که کشورهای هدف دارای سطح بالایی از توسعه بازار مالی، بازارهای مالی بازتر، اشتراک گذاری ضعیف اطلاعات اعتباری، بازار بانکی رقابتی تر، و درجه بالایی از باز بودن مالی باشند، در حالی که کیفیت نهادی بهتر تأثیر نامطلوب تحریم ها را محدود می کند.

¹. Abraham et al

شاپران و بریچنکو^۱ (۲۰۲۲) پژوهشی با عنوان "سیاست بانک مرکزی تحت تحریم: ارزیابی انتقادی از تجربه بانک مرکزی فدراسیون روسیه" انجام دادند. این پژوهش یک ارزیابی انتقادی از سیاست بانک مرکزی روسیه در واکنش به تحریم های ایالات متحده، اتحادیه اروپا، بریتانیا، سوئیس، ژاپن، کره جنوبی و تعدادی از کشورهای دیگر ارائه می دهد. تأثیر تحریم ها بر اقتصاد روسیه و بازار مالی آن از منظر اعتبار، نرخ بهره و ریسک ارز و خطر کاهش فعالیت تجاری در نظر گرفته شده است. همچنین توجه ویژه ای به مؤلفه تورمی و انتظارات تورمی روسیه و همچنین به پیش بینی کاهش فعالیت تجاری در روسیه شده است. ارزیابی انتقادی به اقدامات بانک مرکزی روسیه و بلوک اقتصادی دولت روسیه به عنوان یک کل در واکنش به تحریم های جهان متمدن داده می شود که وجود عادی اقتصاد را از کار می اندازد. هدف اصلی آن تخریب اقتصاد روسیه نیست، بلکه تضمین پایان خصومت ها در قاره اروپا است.

هاتیپاغللو و پکسن (۲۰۱۸) پژوهشی با عنوان "اثرات تحریم های اقتصادی بر پایداری سیستم بانکی" انجام دادند. هدف این پژوهش بررسی اثرات تحریم های اقتصادی بر پایداری سیستم بانکی ۱۲۵ اقتصاد نوظهور طی سال های ۲۰۰۵-۱۹۷۰ با استفاده از مدل های لاجیت بود. نتایج نشان داد که تحریم ها باعث افزایش احتمال بحران بانکی می شود. به علاوه، نشان داده اند تحریم های مالی نسبت به تحریم های تجاری اثر زیانبارتری بر پایداری سیستم بانکی دارند. در نهایت، تحریم ها به طور بالقوه می توانند منجر به بی ثباتی مالی کشورهای هدف شده و اثرات منفی بر رشد اقتصادی و ثبات سیاسی داشته باشند

راعی و همکاران (۱۴۰۳) پژوهشی با عنوان "تأثیر توسعه مالی بر کارایی سیاست پولی با تأکید بر بانکداری سایه و تحریم: کاربردی از الگوی فضا-حالت" انجام دادند. هدف پژوهش حاضر بررسی تأثیر شاخص های توسعه مالی مبتنی بر شبکه بانکی و بازار سهام بر کارایی سیاست پولی در تحریک رشد اقتصادی و تورم با لحاظ بانکداری سایه و تحریم در دوره زمانی ۱۳۹۹-۱۳۸۷، به صورت فصلی و بر مبنای رویکرد حالت-فضا بود. نتایج پژوهش نشان می دهد که رشد بانکداری سایه تأثیر مثبت بر تورم و تأثیر منفی و معنادار بر رشد اقتصادی دارد. همچنین بر مبنای نتایج حاصل، رشد نقدینگی، تحریم، رشد همزمان نقدینگی و بانکداری سایه و رشد همزمان نقدینگی و توسعه مالی از طریق شبکه بانکی از عوامل بروز رکود تورمی در اقتصاد کشور بوده و رشد همزمان نقدینگی و توسعه مالی سهام محور موجب افزایش معنادار تورم شده و در تحریک رشد اقتصادی موثر است. از سوی دیگر صرف نظر از رشد نقدینگی، رشد توسعه مالی سهام محور تأثیر منفی و معنادار بر تورم داشته و بر رشد اقتصادی بی تأثیر می باشد، در صورتیکه در چنین شرایطی رشد تسهیلات اعطایی به بخش خصوصی می تواند بدون اثرگذاری بر تورم سبب بهبود در رشد اقتصادی کشور شود. بر مبنای نتایج پژوهش تأثیر شاخص های توسعه مالی و بانکداری سایه بر کارایی سیاست پولی در دوره های مختلف متفاوت بوده و بنابراین سیاست های اقتصادی باید بر مبنای مقتضیات زمانی تدوین گردند.

محمودی و همکاران (۱۴۰۲) پژوهشی با عنوان "ارائه مدل عوامل مؤثر بر بازاریابی رابطه مند در صنعت بانکداری در شرایط تحریم بانک های خصوصی و رتبه بندی آن" انجام دادند. این پژوهش از نظر هدف کاربردی، از نظر داده ها آمیخته اکتشافی (کیفی و کمی) و از نظر روش اجرای پژوهش از نوع داده بنیاد (مرحله کیفی) و پیمایشی مقطعی (مرحله کمی) است. جامعه مرحله کیفی کلیه مدیران و متخصصان بانک های خصوصی غرب کشور بود که به روش

¹. Shapran & Britchenko

هدفمند گلوله برفی از آنها تعداد ۲۱ نفر انتخاب شده است و جامعه آماری در بخش کمی کلیه کارکنان بانک‌های توسعه خصوصی غرب کشور بود که از میان آنها تعداد ۲۵۰ نفر بر اساس فرمول کوکران به عنوان نمونه با روش تصادفی طبقه ای انتخاب شد. ابزارهای پژوهش مصاحبه و پرسشنامه بود. استفاده شد. تجزیه و تحلیل داده ها بر اساس نرم افزارهای پی‌ال‌اس و داده بنیاد انجام شد. نتایج نشان داد، گسترش ارتباطات، به کارگیری شبکه‌های اجتماعی، شفاف‌سازی قوانین و توانمندسازی مدیریت از جمله شرایط علی، برنامه‌ریزی سازمانی، گسترش کیفیت خدمات و استراتژی مؤثر سازمانی از جمله راهبردهای تعاملی، حمایت درون سازمانی و حمایت برون سازمانی از جمله شرایط مداخله گر، مشارکت سازمانی، منابع انسانی توانمند و رضایت مشتریان، عوامل زمینه ای، است. از پیامدهای اجرای موارد مطرح شده در قضایای قبلی رسیدن به بازاریابی رابطه‌مند شبکه بانکی در شرایط تحریم‌ها می‌باشد.

لکی و باقری پرمهر (۱۴۰۲) پژوهشی با عنوان "بررسی نقش تحریم‌های اقتصادی بر تعامل شاخص سلامت بانکی و سودآوری بانک‌ها" انجام دادند. هدف این پژوهش بررسی تأثیر تحریم‌های اقتصادی بر رابطه میان شاخص سلامت بانکی و سودآوری بانک‌ها، طی دوره زمانی ۱۳۹۰ تا ۱۴۰۰ با روش رگرسیون داده‌های تابلویی بود. افزون بر این، به بررسی اثر برخی از متغیرهای کلان اقتصادی، مانند میزان رشد اقتصادی، میزان تورم و نقدینگی بر سودآوری بانک‌ها پرداخته شده است. بر اساس نتایج مشخص شد که تحریم‌ها، بر رابطه بین شاخص سلامت بانکی و سودآوری بانک‌ها اثر منفی و معناداری گذاشته‌اند. از یافته‌های مهم دیگر اینکه متغیرهای کلان اقتصادی به کار رفته در پژوهش، به‌استثنای متغیر نقدینگی که اثر معناداری بر سودآوری بانک‌ها نداشت، بر سودآوری بانک‌ها اثر مثبت و معناداری گذاشته است.

نعیمی و همکاران (۱۴۰۱) پژوهشی با عنوان "اثرات تحریم‌های بانکی بر فعالیت‌های بین‌المللی نظام بانکی ایران" انجام دادند. این پژوهش با روش تفسیری-کیفی و با مطالعه کتابخانه‌ای و با هدف بررسی تأثیر تحریم‌های بانکی بر فعالیت‌های بین‌المللی نظام بانکی ایران و گزینه‌های پیش رو و پاسخ به این سؤال که تحریم‌های بانکی چه اثراتی بر فعالیت‌های سیستم بانکی ایران داشته‌اند؟ نگارش یافته است و نتایج نشان داد که با توجه به اینکه تحریم‌ها ابزارهایی در دست دولت‌ها و سازمان‌های بین‌المللی جهت دستیابی به اهداف سیاسی خاصی تلقی می‌شوند تحریم‌های بانکی در واقع فعالیت‌های بین‌المللی نظام بانکی را هدف قرار داده و می‌خواهد با تحت فشار قرار دادن نظام بانکی یک کشور بر اقتصاد آن لطمه وارد ساخته و کشور مورد هدف را وادار به پذیرش سیاست‌های مورد نظر خود قرار دهد. این در حالی است که تحریم‌های بانکی اعمال شده بر علیه ایران جهت وادار نمودن آن به کنار گذاشتن برنامه‌های هسته‌ای خود می‌باشد.

اسدی و یآوری (۱۴۰۰) پژوهشی با عنوان "اثر تحریم‌ها بر ناپایداری مالی بانکهای ایران" انجام دادند. با توجه به عدم توافق در خصوص اثرگذاری تحریم، هدف محوری پژوهش حاضر بررسی اثر تحریم‌ها بر ناپایداری مالی بانک‌های کشور با استفاده از شاخص زد اسکور است. برای این منظور، یک فرضیه به این صورت تدوین شده است که تحریم بانکی اثر منفی معنی‌دار بر ثبات مالی بانک‌های ایران دارد. برای آزمون فرضیه پژوهش، اطلاعات مالی ۱۸ بانک کشور طی دوره زمانی ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۵ گردآوری شده و از رهیافت داده‌های ترکیبی پویا و به طور خاص روش گشتاورهای تعمیم‌یافته سیستمی دو مرحله‌ای برای تخمین مدل بهره گرفته شده است تا بتوان با لحاظ پویایی در مدل نتایج را با خطای کمتری ارائه داد. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد فرضیه پژوهش مبنی بر اثر منفی معنی‌دار تحریم بر ثبات بانک-های ایران را نمی‌توان رد کرد. به‌علاوه ناکارایی، ریسک اعتباری و نقدینگی منجر به افت معنی‌دار ثبات بانکی شده‌اند

اما اندازه بانک و ریسک بازار (شامل سرمایه‌گذاری‌ها و مشارکت‌ها) اثر مثبت و معنی‌داری بر پایداری مالی دارند. از میان متغیرهای کلان، تورم و تولید ناخالص داخلی دارای اثر منفی معنی‌دار و حساب جاری دارای اثر مثبت معنی‌دار بر ثبات بانکی است.

۳. تحریم‌های اقتصادی

تحریم‌های اقتصادی به طور فزاینده‌ای مورد استفاده قرار می‌گیرند، به ویژه تحریم‌های هوشمند به جای تحریم‌های متعارف. کشورها، به صورت جداگانه یا تحت فشار سازمان‌های بین‌المللی، اغلب تحریم‌هایی را برای تعقیب مجموعه وسیعی از اهداف سیاست خارجی اعمال می‌کنند. تحریم‌ها برای بهبود حقوق بشر، پایان دادن به نبردهای داخلی، ممانعت از گسترش سلاح‌های کشتار جمعی، و مجازات کشورهای که از تروریست‌ها حمایت مالی می‌کنند، استفاده می‌شود. اگرچه تحریم اقتصادی یک ابزار سیاستی است که اغلب مورد استفاده قرار می‌گیرد، اما تحقیقات نشان داده است که عموماً تأثیر کمی بر محیط اقتصادی در کشورهای هدف دارد (پکسن^۱، ۲۰۱۹). تحریم اقتصادی به ندرت به اهداف مورد نظر خود می‌رسد و ممکن است پیامدهای انسانی شدیدی در کشورهای تحریم شده داشته باشد. تحریم‌های متعارف ممکن است حقوق بشر را بدتر کند و آزادی دموکراتیک را از بین ببرد، به بی‌ثباتی سیاسی منجر شود و سلامت عمومی و امنیت بشردوستانه را مختل کند (پکسن و دروری^۲، ۲۰۱۰). جامعه بین‌المللی به سمت استفاده از تحریم‌های هدفمند و هوشمند، از جمله تحریم‌های مالی، محدودیت‌های مسافرتی، تحریم‌های تسلیحاتی، و مسدود کردن دارایی‌ها سوق داده است که تأثیرات انسانی ناخواسته را کاهش می‌دهد. علاوه بر این، محققان بر این باورند که تحریم‌ها باید به عنوان وسیله‌ای برای اقناع به جای مجازات مورد استفاده قرار گیرند (درزرنر^۳، ۲۰۱۱).

به طور کلی، تحریم‌های اقتصادی را می‌توان به عنوان مجموعه‌ای از اقدامات یا مداخلات خاص که توسط یک کشور (کشور تحریم‌کننده یا کشور فرستنده) بر کشور دیگر (کشور تحریم شده یا کشور هدف) تحمیل می‌شود، تعریف کرد. طبق نظر اسکریا-فولچ^۴ (۲۰۱۰)، کشورهای تحریم‌کننده می‌توانند یک کشور معمولی (مانند ایالات متحده)، ائتلافی از کشورها (مانند اتحادیه اروپا)، یا سازمان‌های بین‌المللی (مثلاً سازمان ملل) باشند که هدف آنها مجازات، محدود کردن یا جستجوی تغییر در یک سیاست یا رفتار خاص از سوی طرف تحریم شده است. همانطور که توسط اسکریا-فولچ (۲۰۱۰) و فلبرمایر و همکاران^۵ (۲۰۲۰) نشان داده شده است، اشکال مختلفی از تحریم‌های اقتصادی وجود دارد، از جمله محدودیت‌های تجاری (یعنی تحریم‌های جزئی یا کلی)، محاصره‌های مالی یا اقتصادی (به عنوان مثال مسدود شدن دارایی‌ها)، و ممنوعیت‌های سفر که توسط طیف گسترده‌ای از سیاست‌های اقتصادی، سیاسی و زیست محیطی ایجاد می‌شود یا اهداف متعددی را دنبال می‌کند (فعالانه، تنبیهی یا نمایشی).

رئیس‌جمهور آمریکا، وودرو ویلسون، زمانی تحریم‌های اقتصادی را به عنوان "درمان مسالمت‌آمیز، خاموش و مرگبار" توصیف کرد. ویلسون به قدرت منحصر به فرد جنگ اقتصادی اعتقاد داشت که «فشاری را اعمال می‌کند... هیچ کشور مدرنی نمی‌تواند مقاومت کند» (هافباوئر و همکاران^۶، ۲۰۱۶). یک قرن پس از ارزیابی ویلسون، قدرت تحریم‌های

1. Peksen

2. Peksen & Drury

3. Drezner

4. Escribà-Folch

5. Felbermayr et al

6. Hufbauer et al

اقتصادی بیش از هر زمان دیگری مشهود است. نشان داده شده است که تحریم‌های اقتصادی ابزاری منحصربه‌فرد قدرتمند و حتی مرگبار است که مرزهای بین دولت‌سازی و جنگ را محو می‌کند. این موضوع در هیچ کجا واضح تر از ایران نیست که به عنوان مهم ترین مطالعه موردی در بحث های مربوط به احتیاط و اثربخشی تحریم ها مطرح شده است. ایران کانون کمپین های تحریمی چندجانبه (۲۰۰۶-۲۰۱۶) و یکجانبه (۲۰۱۸ تاکنون) بوده است (فرزانگان و باتمانقلیج^۱، ۲۰۲۳).

این تحریم‌ها به شکل گسترده‌ای پس از انقلاب و جنگ هشت سال با عراق شکل گرفته و پیامدهای بلندمدت آن و واکنش‌های سیاسی متفاوت به تحریم‌ها و مدیریت اقتصادی در دوران ریاست جمهوری متفاوت در ایران از سال ۱۹۸۹ اعمال شده است (لوداتی و پسران^۲، ۲۰۲۱). دامنه و وسعت این تحریم‌ها از سال ۱۳۹۱ گسترش یافته به طوری که علاوه بر تحریم‌های یک جانبه ایالات متحده، تحریم‌های اتحادیه اروپا، همراهی و مشارکت کشورهای شرق آسیا، حوزه خلیج فارس و نیز تحریم‌های مصوب در شورای امنیت سازمان ملل نیز به آن افزوده شد (طیعی و صادقی^۳، ۲۰۱۶). تحریم‌ها با هدف کاهش تولید، کاهش ارزش پول ملی، افزایش بیکاری، افزایش سطح قیمت‌ها، کسری بودجه دولت و در نهایت نارضایتی مردم طراحی و اجرا شدند تا به ناآرامی‌های مدنی منجر شوند (نخلی و همکاران^۴، ۲۰۲۰). شواهد تجربی موجود نشان می‌دهند که تحریم‌های اقتصادی در واقع با افزایش بی‌ثباتی سیاسی و درگیری‌های اجتماعی مرتبط می‌باشند (آدام و تسارسیتالیدو^۵، ۲۰۱۹؛ مک‌لین و رادتک^۶، ۲۰۱۸؛ هاتمن و پکسن^۷، ۲۰۱۷).

تحریم‌ها آثار منفی شدیدی بر اقتصاد ایران داشته است به طوری که بر اساس آمار سال های ۱۳۹۱-۱۳۹۲ بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، منجر به کاهش ۵/۸ درصدی تولید ناخالص داخلی، افزایش ۴۰ درصدی در شاخص قیمت مصرف‌کننده و افزایش ۳۰۰ درصدی در نرخ ارز اسمی شده است (نخلی و همکاران، ۲۰۲۰). این تحریم‌ها از سال ۲۰۱۱ ضربه بزرگی به اقتصاد ایران وارد کرد و توانست با کاهش صادرات نفتی ایران به کمترین میزان خود، تجارت بین‌المللی را مختل کند. صادرات نفتی به میزان ۸۰ میلیارد دلار کاهش یافته و ریال حدود ۸۰ درصد از ارزش خود را در برابر دلار آمریکا در بین سال های ۲۰۱۹-۲۰۱۸ از دست داد (فردوست^۸، ۲۰۲۰). نتایج مطالعه صالحی اصفهانی^۹ (۲۰۲۰) نشان داد که میانگین مخارج سرانه از زمان تشدید تحریم‌های ایالات متحده در سال ۲۰۱۱ به بعد به شدت کاهش یافته است. در سال ۲۰۱۹، میزان مخارج سرانه در مقایسه با سال ۲۰۱۰ به میزان ۱۷/۷ درصد کاهش یافته و سطح آن به سال ۲۰۰۲ بازگشته است. تعداد فقرا در سراسر ایران تقریباً دو برابر شده یعنی از ۶/۴ درصد به ۱۲/۱ بین سال های ۲۰۱۲ تا ۲۰۱۹ رسیده است.

¹. Farzanegan & Batmanghelidj

². Laudati & Pesaran

³. Tayebi & Sadeghim

⁴. Nakhli et al

⁵. Adam & Tsarsitalidou

⁶. McLean & Radtke

⁷. Hultman & Peksen

⁸. Fardoust

⁹. Salehi Isfahani

۴. مکانیزم اثرگذاری تحریم‌ها بر عملکرد نظام بانکی

تحریم نظام بانکی تأثیر مستقیمی در مختل کردن امکان انتقال ارز، انجام معاملات بین‌المللی از طریق گشایش اعتبارات اسنادی، فاینانس و ریفاینانس داشته و همچنین عدم قبول اعتبارات اسنادی بین‌المللی بانک‌های ایرانی را به همراه دارد. به‌علاوه، اثر روانی وقوع تحریم‌ها نیز منجر به نااطمینانی و ایجاد تردید برای سرمایه‌گذاری و سوددهی موردانتظار واحدهای اقتصادی خواهد شد. در چنین شرایطی تمایل افراد و یا عاملین اقتصادی به سمت سیاست‌های انقباضی بوده و از سرمایه‌گذاری‌های بلندمدت خودداری می‌کنند. چنین نااطمینانی از طرف بانک‌ها نیز باعث کاهش فرایند وام‌دهی و کاهش فعالیت در بخش واقعی اقتصاد می‌شود (اسدی و یآوری، ۱۴۰۰). در یک جمع‌بندی کلی از مطالب موجود می‌توان اثر تحریم‌ها را از طریق سه کانال مرتبط با ترازنامه بانک‌های کشور بررسی نمود:

۱- کاهش درآمد بهره‌ای بانک‌ها به واسطه افزایش تسهیلات غیرجاری: مشتریان بانک‌ها از اثرات تحریم مانند نرخ ارز، قیمت کالاها و تجهیزات وارداتی متأثر می‌شوند و از این طریق عملکرد بانک تحت الشعاع قرار می‌گیرد. افزایش تسهیلات غیرجاری، یا همان ریسک اعتباری، می‌تواند با محدود شدن صادرات و واردات از طریق عدم گشایش اعتبارات اسنادی مدت‌دار به واسطه تحریم‌ها صورت گیرد؛ به این صورت که داشتن ضمانتنامه‌های معتبر از پیش شرط-های جلب نظر طرف مقابل برای شکل‌گیری مبادلات در سطح بین‌المللی است. بدیهی است نداشتن پشتوانه بانکی محدودیت‌های جدی برای صاحبان صنایع و دست‌اندرکاران واردات و صادرات کالا در ایران ایجاد کرده و باعث کاهش صادرات و واردات کالاها و خدمات خواهد شد. در رابطه با واردکنندگانی که فعالیت‌شان برای صنایع داخلی جنبه حیاتی دارد نیز، باید گفت از طرفی آنها به ناچار مجبور به خریدهای نقدی از طریق حواله‌های ارزی می‌شوند، که در این صورت نقدینگی واحدهای تولیدی جایگزین اعتبار اسنادی شده و حتی ممکن است در معاملات بزرگ بین-المللی ضررهای زیادی را متوجه واردکنندگان (دولتی یا خصوصی) کند. از طرف دیگر آنها مواد اولیه و کالاهای مورد نیاز وارداتی خود را با ارتباطات چندلایه تهیه نموده و هزینه تمام شده محصول آنها چند برابر می‌گردد. این شرایط بدون شک بر تقاضای این محصولات تأثیر منفی داشته و علیرغم اینکه شرکت‌ها را در تأمین مالی منابع مورد نیاز خود دچار مشکل می‌نماید، آنها را در بازپرداخت منابع بانکی (فعلی و آتی) به واسطه کاهش نقدینگی و درآمد نیز با بحران مواجه خواهد نمود. کاهش صادرات نیز به نوبه خود منجر به کاهش درآمد افراد مربوطه شده که می‌تواند عاملی اثرگذار بر قصور آنها در بازپرداخت تعهدات‌شان به بانک‌ها شود. اثر تعاملی شرایط مذکور می‌تواند کارکرد بانک را در دستیابی به سود موردانتظار بهره‌ای با مشکل مواجه کرده و ثبات و پایداری سیستم بانکی را خدشه دار کند.

۲- کاهش درآمدهای غیربهره‌ای بانک‌ها: درآمد غیربهره‌ای شامل مواردی از قبیل درآمد ناشی از معاملات ارزی، کارمزد دریافتی، کارمزد خدمات اعتبار اسنادی، خدمات ضمانتنامه‌ای بانکی، خدمات بانکداری الکترونیک (اعم از صدور کارت، انتقال وجه و ...)، خدمات ارزی، کارمزد نگهداری اسناد و اوراق بهادار مشتریان و صدور انواع چک و سایر منابع درآمدی غیر بهره‌ای می‌باشد. با اعمال تحریم‌های بانکی، کسب و کار بانک‌های کشور به ویژه عملیات ارزی بانک‌ها شامل چهار بخش اعتبارات اسنادی، ضمانتنامه‌های ارزی، حواله‌های ارزی و معاملات ارزی تحت تأثیر قرار خواهد گرفت. به عبارتی درآمدزایی غیربهره‌ای از طریق فعالیت‌های ارزی با محدودیت مواجه می‌شود.

۳- افزایش هزینه‌های غیربهره‌ای و هزینه‌های تأمین مالی: تحریم‌ها با محدود و محروم نمودن شبکه بانکی و بانک مرکزی ایران از منابع مالی و اعتباری بین‌المللی و یا حداقل دشوار نمودن دسترسی استفاده از این منابع هزینه‌های گزافی

را به شبکه بانکی تحمیل می‌کنند. چنانچه شبکه‌های بانکی دنیا نخواهند به طور مستقیم ارتباط مالی با ایران داشته باشند، مسلماً ایران برای انجام فعالیت‌های مالی باید از طریق واسطه‌ها و یا شرکت‌های چندملیتی عمل نماید، که خود به معنای هزینه انجام عملیات مالی بالاتر و پرداخت بخشی از منابع به واسطه‌های مالی بین‌المللی می‌باشد. به علاوه، باتوجه به مورد اول، هزینه‌های غیربهره‌ای به واسطه هزینه مطالبات مشکوک‌الوصول بالا می‌رود. بدیهی است در شرایطی که بانک از یک طرف با کاهش درآمد و از طرف دیگر با افزایش هزینه مواجه است ناچار به جبران زیان از محل سرمایه بانک و یا دریافت تسهیلات از شبکه بین بانکی با هزینه بالا است، که این خود هزینه تأمین مالی را افزایش می‌دهد. برآیند عوامل و کانال‌های اثرگذاری فوق با کاهش سرمایه بانک به منظور جبران زیان‌ها و نیز افت بازدهی به همراه نوسانات بالا در نهایت می‌تواند تضعیف ثبات مالی بانک‌های کشور را به دنبال داشته باشد.

۵. آثار و پیامدهای تحریم‌های بانکی

در میان تحریم‌هایی که از سالیان گذشته فضای اقتصاد را ملتهب نموده، تحریم بانک‌ها بیش از دیگر تحریم‌ها فعالیت‌های بین‌المللی اقتصادی بالاخص فعالیت بخش خصوصی را تحت شعاع قرار می‌دهد (بوباگر و همکاران^۱، ۲۰۱۶). ازجمله آثار و پیامدهای تحریم‌های بانکی شامل موارد زیر است:

۱) افزایش مخاطره در خصوص منابع بانک: از آنجایی که ایرانیان زیادی با شعب خارج از کشور دارای مراودات مالی می‌باشند، با اعمال این تحریم‌ها بخش اعظمی از منابع بانک در این کشورها به مخاطره می‌افتد. در عین حال برخی از مشتریان خارجی نیز مراوداتی با این شعب داشته‌اند که منجر به این مساله می‌گردد که فرآیند تجارت با شرکت‌ها و افراد ایرانی سخت‌تر شده و هزینه‌های آن را افزایش دهد (نعیمی و همکاران، ۱۴۰۱).

۲) افزایش مطالبات: با اعمال تحریم محدودیت شرکت‌ها در تأمین منابع ارزی مورد نیاز خود از طریق بانک‌ها، مشتریانی که منابع مورد نیاز خود را از طریق گشایش اعتبار تأمین می‌کنند دچار مشکل شده و به دلیل مکمل بودن تسهیلات ارزی و ریالی در فرآیند تولید، نمی‌توانند محصولات خود را طبق زمان بندی پیش بینی شده تولید نمایند. از این رو به دلیل عدم توانایی در بازپرداخت تسهیلات خود، به نظر می‌رسد که بانک‌های تحریم شده در کوتاه مدت با افزایش مطالبات مواجه گردند. هرچند پیش‌بینی می‌شود در بلندمدت، به دلیل کاهش مراودات ارزی و کاهش چشمگیر گشایش اعتبارات اسنادی، روند صعودی افزایش مطالبات ارزی بانک کاهش یابد (شاه کرمی و همکاران، ۱۴۰۱).

۳) تأثیر روی ریسک اعتباری: از زمان شروع اولین تحریم علیه بانک‌های ایرانی به دلیل نگرانی از بابت امنیت صادرات، ریسک اعتباری مراودات با ایران بالا رفته و نوع پوشش بیمه صادرات کالا به ایران رو به افزایش است که این مورد منجر به افزایش هزینه‌ها و قیمت نهایی کالاهای صادراتی به ایران می‌شود (نعیمی و همکاران، ۱۴۰۱).

۴) کاهش اعتماد فروشندگان بین‌المللی به سیستم بانکی: اعتماد فروشندگان بین‌المللی نسبت به بانک‌های ایرانی به شدت کاهش یافته به طوری که به عدم انجام مراودات با این بانک‌ها تاکید می‌کنند و اشاعه این موضوع در سطح وسیع بانکی بسیار جبران ناپذیر خواهد بود (هاشمی، ۱۳۹۷).

۵) تحمیل هزینه‌های تأمین مالی: از آثار مهم تحریم بانک‌ها می‌توان به افزایش هزینه‌های تأمین مالی اشاره نمود. افزایش نرخ حق بیمه تسهیلات، نرخ تنزیل اسناد ایران در بانک‌های خارجی، کارمزدهای بانکی پرداختی در مراودات با بانک-

¹. Boubaker et al

های خارجی، هزینه خرید از واسطه‌ها، هزینه کارمزد گشایش اعتبارات اسنادی نهایتاً هزینه‌های جایگزینی کارگزاران بانکی، از جمله هزینه‌هایی هستند که بانک‌های تحریم شده می‌بایست با آن مواجه شوند (شاه کرمی و همکاران، ۱۴۰۱).
 ۶) کاهش اعتماد عمومی به نظام بانکی: مهمترین عامل که کلیه بانک‌های تحریم شده را در برمی‌گیرد امکان کاهش اعتماد عمومی به نظام بانکی در داخل کشور خروج بیشتر سرمایه از کشور به دلیل افزایش زمان و هزینه در قسمت ورود کالا و خدمات از طریق گشایش‌ها (گشایش اعتبارات اسنادی) تسری آن به سایر بخش‌ها به خصوص در بخش تولید است (چنگ و همکاران^۱، ۲۰۲۰).

۶) افزایش قیمت کالاهای سرمایه‌ای و تأثیر بر روی نیروهای متخصص بانکی
 از یک سو شروع تحریم‌ها علیه ایران، موجب رشد روزافزون قیمت کالاهای سرمایه‌ای (ماشین آلات و تجهیزات) از کشورهای اروپایی شده و این موضوع با توجه به افزایش ناچیز تورم در این کشورها (در حدود یک درصد) به موضوع تحریم و عدم امنیت در کشور ایران برمی‌گردد و از سوی دیگر هزاران نیروی متخصص ارزی بانکی از این موضوع اثرپذیر خواهند بود و در صورت تداوم، اثرات آن بسیار جبران‌ناپذیر می‌باشد (پزشکی و همکاران، ۱۳۹۹).

۶. بحث و نتیجه‌گیری

صنعت بانکداری یکی از اجزای مهم بازار پولی و مالی و مهمترین رکن یک نظام اقتصادی به شمار می‌آید؛ چراکه با تجهیز منابع و تخصیص آنها به سرمایه‌گذاری‌ها و فعالیت‌های مولد رشد اقتصاد را به دنبال دارد. به دلیل نقش محوری نظام بانکی در اقتصاد کشور، همواره فشارهای متعددی بر آن تحمیل شده است. تحریم اقتصادی به ویژه تحریم بانک‌ها، ریسک تجاری و هزینه‌های سیستم بانکی و فعالان اقتصادی را افزایش داده و تمامی کسب و کارها و مراودات مالی در مسیر بین‌المللی را دچار اختلال می‌گرداند. در اقتصاد ایران، به دلیل عدم توسعه یافتگی بازار سرمایه، نظام بانکی اهمیت ویژه و سهم ۸۰ درصدی در تامین مالی کشور را دارد. لذا از این جهت در معرض فشارها و مخاطرات فراوانی به ویژه تحریم‌های کشورهای غربی است. به بیان دقیق‌تر، هدف دولت‌های غربی قطع ارتباط نظام بانکی ایران با سیستم‌های بانکداری بین‌المللی به واسطه ممنوعیت استفاده از سوئیفت و دشوار کردن پرداخت‌های بین‌المللی و نیز سلب اعتماد و ایجاد نااطمینانی بین‌المللی نسبت به نظام بانکی کشور است. اعمال تحریم‌ها علیه ایران، به عنوان کشوری استراتژیک و نیز موضوع اثرپذیری آن از تحریم‌های ناقض حقوق بشر دولت‌های غربی، همواره یک بحث چالش برانگیز بوده است. عده‌ای از اقتصاددانان معتقدند تحریم‌ها و (چه بسا رفع تحریم‌ها) اثری بر نظام بانکی و اقتصاد کشور ندارند؛ به این صورت که ناکارایی این نظام در رعایت مقررات بین‌المللی و نیز بالابودن ریسک اعتباری نظام بانکی کشور در سطح بین‌الملل به خودی خود عاملی شبه تحریم بوده و باعث عدم تمایل بانک‌های خارجی به همکاری با ایران می‌شود. در مقابل، عده‌ای نیز اثرات تحریم‌ها بر نظام بانکی و اقتصاد را انکارناپذیر می‌دانند. از جمله راهکارهای کاهش اثرات تحریم بر سیستم بانکداری می‌توان به حضور بانک‌های خارجی به عنوان صاحب سرمایه در بانک‌های ایرانی اشاره کرد. آنچه در توسعه اقتصادی کشور نقش اساسی دارد حضور بانک‌های خارجی به عنوان صاحب سرمایه در بانک‌های ایرانی است که از طریق این جذب سرمایه‌گذاری خارجی، بانک‌های ایرانی می‌توانند از تکنولوژی روز بهره‌مند شوند به منابع مالی سرمایه دست یابند. یک بخش اصلی فعالیت بانک‌های کشور تأمین مالی برای تسهیلات ارزی قابل استفاده در واردات کشور است که به صورت فاینانس و سپس ری‌فاینانس این منابع مالی را دریافت و در اختیار مشتریان قرار

¹. Cheng et al

می‌دهند. در شرایط فعلی این نوع تأمین مالی هزینه قابل توجهی دارد علی‌الخصوص در شرایط تحریم، در حالی که اگر بانک خارجی در ردیف سهامداران بانک ایرانی قرار گیرد، این منابع مالی با هزینه کمتر در اختیار بانک ایرانی قرار می‌گیرد. از دیگر راهکارها می‌توان به موارد زیر اشاره نمود:

۱- افزایش نقش بانک‌های خصوصی در اقتصاد: در شرایط تحریم، بانک‌های خصوصی تحت فشار و محدودیت‌های کمتری نسبت به بانک‌های دولتی قرار می‌گیرند. پس تقویت نقش این بانک‌ها به خصوص در عرصه فعالیت‌های ارزی و بین‌المللی بتواند تا حدودی از مشکلات تعاملات بانکی بین‌المللی بکاهد.

۲- افزایش کیفیت خدمات بانکی: اهمیت این موضوع، در آن است که بعد از رفع تحریم، سیستم بانکی با سرعت بیشتری بتواند فعالیت گذشته خود در عرصه عملیات بانکی بین‌المللی را از سر گرفته و خود را با شرایط روز تطبیق دهد.

۳- مدیریت ذخایر ارزی: در حال حاضر تعدادی از بانک‌های ایرانی تنها در معاملات دلاری و برخی دیگر از بانک‌ها در معاملات به دلار و یورو تحریم شده‌اند، لذا بانک‌های تحریم شده می‌بایست تغییرات لازم را در ترکیب ارزی ذخایر خود ایجاد کنند و سبد جدیدی از اسعار عمده را برگزینند.

۴- ایجاد و تقویت صرافی‌ها: با افزایش تحریم‌ها سیستم بانکی دیگر از امنیت کافی جهت مبادلات ارزی برخوردار نخواهد بود؛ پس ایجاد و تقویت صرافی‌ها می‌تواند در بالا بردن سطح امنیت و سرعت مبادلات پولی نقش موثری را ایفا نماید.

۵- کاهش نرخ کارمزد و پیش پرداخت: با در نظر گرفتن کارمزد و پیش پرداخت کمتر برای تسهیلات ارزی می‌توان از فرار سرمایه‌ها از سیستم بانکی جلوگیری کرد، در ضمن رویکرد فوق الذکر می‌تواند تا حدودی از تبعات حاصل از تحریم روی سیستم تولید کشور نیز جلوگیری نماید.

افزون بر موارد فوق بانک‌های برای کاهش مشکلات ناشی از تحریم‌ها به مواردی همچون ریزی در سرمایه گذاری و سرمایه‌ها و اندوخته‌های بانکی؛ تعیین هزینه‌ها و برنامه ریزی برای کاهش آن در شرایط تحریم؛ توجه به کفایت سرمایه گذاری با توجه به شرایط ناشی از تحریم‌ها؛ توجه به نرخ تورم و برنامه ریزی فعالیت‌های سازمانی و بانکی بر اساس نرخ تورم؛ مدیریت مناسب مطالبات، مدیریت مناسب سرمایه و مدیریت ریسک بهینه توجه داشته باشند.

۷. منابع و مآخذ

۱. اسدی، زهرا و یآوری، کاظم. (۱۴۰۰). اثر تحریم‌ها بر ناپایداری مالی بانک‌های ایران. فصلنامه علمی پژوهشی اقتصاد مقداری، دوره ۱۸، شماره ۴، صص ۱-۳۵.
۲. پزشکی، روزه؛ عسگرخانی، ابومحمد و عطاشنه، منصور. (۱۳۹۹). راهکارهای مقابله با آثار تحریم‌های آمریکا علیه نظام بانکی ایران. فصلنامه تخصصی علوم سیاسی، دوره ۱۶، شماره ۵۰، صص ۱۹۵-۲۲۵.
۳. شاه کرمی، فرزاد؛ رستم زاده، رضا؛ صادقی فیضی، جعفر و پاسبان، محمد. (۱۴۰۱). ارائه الگوی تاب آوری سازمانی در شبکه بانکداری در شرایط تحریم (مطالعه موردی: بانک توسعه صادرات ایران). ماهنامه جامعه شناسی سیاسی ایران، دوره ۵، شماره ۱۱، صص ۶۶۴۵-۶۶۶۳.
۴. راعی، رضا؛ محمدی، شاپور و فلاح طلب، حسین. (۱۴۰۳). تاثیر توسعه مالی بر کارایی سیاست پولی با تاکید بر بانکداری سایه و تحریم: کاربردی از الگوی فضا-حالت. فصلنامه دانش سرمایه گذاری، دوره ۱۴، شماره ۵۴، صص ۵۹-۸۲.

۵. لکی، زهرا و باقری پرمهر، شعله. (۱۴۰۲). بررسی نقش تحریم‌های اقتصادی بر تعامل شاخص سلامت بانکی و سودآوری بانک‌ها. *فصل‌نامه مطالعاتی در مدیریت بانکی و بانکداری اسلامی*، دوره ۹، شماره ۲۹، صص ۱۰۱-۱۲۴.
۶. محمدی، رضا؛ نعمتی‌زاده، سینا و حیدری، سیدعباس. (۱۴۰۲). ارائه مدل عوامل مؤثر بر بازاریابی رابطه‌مند در صنعت بانکداری در شرایط تحریم بانک‌های خصوصی و رتبه‌بندی آن. *مقالات آماده انتشار*، پذیرفته شده، انتشار آنلاین از تاریخ ۲۶ مرداد ۱۴۰۲.
۷. نعیمی، حسین؛ صادقی، محمد و میرعباسی، سید باقر. (۱۴۰۱). اثرات تحریم‌های بانکی بر فعالیت‌های بین المللی نظام بانکی ایران. *ماهنامه جامعه‌شناسی سیاسی ایران*، دوره ۵، شماره ۴، صص ۱۴۷-۱۶۳.
۸. هاشمی، سیداکبر. (۱۳۹۷). طراحی توسعه داشبورد سازمانی با منطق هوش تجاری در سازمان‌های دولتی. *مدیریت سازمان‌های دولتی*، دوره ۶، شماره ۳، صص ۴۹-۶۴.
9. Abraham L. Newman & Qi Zhang (2024) Secondary effects of financial sanctions: Bank compliance and economic isolation of non-target states, *Review of International Political Economy*, 31:3, 995-1021,
10. Adam, A., & Tsarsitalidou, S. (2019). Do Sanctions Lead to a Decline in Civil Liberties? *Public Choice*, 180(3-4): 191-215
11. Ahn, D.P. and Ludema, R.D., (2020). The sword and the shield: The economics of targeted sanctions. *European Economic Review*, 130, pp.103587.
12. Arnold, A. (2016). "The True Costs of Financial Sanctions." *Survival* 58 (3): 77-100.
13. Barney. (2001). Resource-based theories of competitive advantage: A ten-year retrospective on the resource-based view. *Journal of Management* 27, pp.643-50.
14. Boubaker, S., Nguyen, P, and Rouatbi, W, (2016), "Multiple large shareholders and corporate risk taking: Evidence from French family firms" *European Financial Management*, 22 (4), pp. 697-745
15. Bremus, F., and M. Fratzscher. (2015). "Drivers of Structural Change in Cross-Border Banking Since the Global Financial Crisis." *Journal of International Money and Finance* 52: 32-59.
16. Chakawa, J., (2022). Why sanctions have not worked: Zimbabwe's experience from 2001-2021. *Third World Thematics: A TWQ Journal*, pp.1-14.
17. Cheng, C., Zhong, H., & Cao, L. (2020). Facilitating speed of internationalization: The roles of business intelligence and organizational Resilience. *Journal of Business Research*, 110, .95-103
18. Dell'Araccia, G., E. Detragiache, and R. Rajan. (2008). "The Real Effect of Banking Crises." *Journal of Financial Intermediation* 17 (1): 89-112.
19. Drott, Constantin. Goldbach, Stefan. Nitsch, Volker. (2024). The effects of sanctions on Russian banks in TARGET2 transactions data, *Journal of Economic Behavior and Organization* 219 (2024) 38-51.
20. Drezner, D. W. (2011). "Sanctions Sometimes Smart: Targeted Sanctions in Theory and Practice." *International Studies Review* 13 (1): 96-108.
21. Escribà-Folch, A. (2010). "Economic Sanctions and the Duration of Civil Conflicts." *Journal of Peace Research* 47 (2): 129-141.
22. Fardoust, S. (2020). Macroeconomic Impacts of US Sanctions (2017-2019) on Iran. *Iran under Sanctions*
23. Farzanegan M. R. Batmanghelidj, E. (2023). Understanding Economic Sanctions on Iran: A Survey. *Econst Voice* 20(2): 197-226.

24. Felbermayr, G., A. Kirilakha, C. Syropoulos, E. Yalcin, and Y. V. Yotov. (2020). "The Global Sanctions Data Base." *European Economic Review* 129: article no. 103561.
25. Gurvich, E. and Prilepskiy, I., (2015). The impact of financial sanctions on the Russian economy. *Russian Journal of Economics*, 1(4), pp.359-385.
26. Ha, L. T. Thang, D. N. (2023) Economic sanctions and global banking flows: The moderating roles of financial market properties and institutional quality, *The Journal of International Trade & Economic Development*, 32:3, 365-390,
27. Hatipoglu, E., & Peksen, D. (2018). Economic sanctions and banking crises in target economies. *Defence and Peace Economics*, 29(2), pp. 171-189.
28. Hufbauer, G. C., J. J. Schott, K. A. Elliott, and B. Oegg. (2016). "Economic Sanctions Reconsidered." 3rd ed. (Paper). PIIE. <https://www.piie.com/bookstore/economic-sanctions-reconsidered-3rd-editionpaper> (accessed April 21, 2016).
29. Hultman, L., & Peksen, D. (2017). Successful or Counterproductive Coercion? The Effect of International Sanctions on Conflict Intensity. *Journal of Conflict Resolution*, 61(6): 1315-1339.
30. Laham, T. Sherbaji, F. Mouselli, S. (2023). Pain or Gain? The Impact of Sanctions on the Sustainability of Banks' Services. *Journal of Service, Innovation and Sustainable Development*. 4(1), 87-99.
31. Laudati, D., & Pesaran, M.H. (2021). Identifying the Effects of Sanctions on the Iranian Economy using Newspaper Coverage.
32. Lawrence, Paul R., and Lorsch, J. W., (1999). Organization and Environment: Managing Differentiation and Integration. Boston: Harvard Business School Press.
33. Le Nguyen, H., and Kock, S. (2011). Managing SMEs' Survival from Financial Crisis in a Transition Economy: A Chaos Theory Approach. *Journal of General Management* 37, pp.31-45.
34. Le, H. T., D. P. Hoang, T. N. Doan, C. H. Pham, and T. T. To. (2021). "Global Economic Sanctions, Global Value Chains and Institutional Quality: Empirical Evidence from Cross-Country Data." *The Journal of International Trade & Economic Development* 1-23.
35. Le, T. H., and N. T. Bach. (2022). "Global Sanctions, Foreign Direct Investment, and Global Linkages: Evidence from Global Data." *The Journal of International Trade & Economic Development* 1-28.
36. Lektzian, D., and G. Biglaiser. (2013). "Investment, Opportunity, and Risk: Do US Sanctions Deter or Encourage Global Investment?" *International Studies Quarterly* 57 (1): 65-78.
37. McLean, E. V., & Radtke, M. T. (2018). Political Relations, Leader Stability, and Economic Coercion. *International Studies Quarterly*, 62(2): 357-370.
38. Nakhli, S. R., Rafat, M., Dastjerdi, R.B. & Rafei, M. (2020). A DSGE Analysis of the Effects of Economic Sanctions: Evidence from the Central Bank of Iran. *Iranian Journal of Economic Studies*, 9(1): 35-70.
39. Neuenkirch, M., and F. Neumeier. (2015). "The Impact of UN and US Economic Sanctions on GDP Growth." *European Journal of Political Economy* 40: 110-125.
40. Peksen, D. (2019). "When do Imposed Economic Sanctions Work? A Critical Review of the Sanctions Effectiveness Literature." *Defence and Peace Economics* 30 (6): 635-647.
41. Peksen, D., and A. C. Drury. (2010). "Coercive or Corrosive: The Negative Impact of Economic Sanctions on Democracy." *International Interactions* 36 (3): 240-264.
42. Rauch, A., Wiklund, J., Lumpkin, G. T., and Frese, M., (2009). Entrepreneurial orientation and business performance: An assessment of past research and suggestions for the future. *Entrepreneurship Theory and Practice* 33(3), pp.761- 787.

43. Salehi Isfahani, J. (2020). Iran under Sanctions, the Impact of Sanctions on Household Welfare and Employment. *Iran Chamber of Commerce Research Center* (In Persian).
44. Shapran, Vitaliy. Britchenko, Igor. (2022). Central Banks policy under sanctions: critical assessment of the Central Bank of the Russian Federation experience, *VUZF Review*, 7(1): 6-13.
45. Sirmon D. G., and Hitt, M. A., (2009). Contingencies within dynamic managerial capabilities: Interdependent effects of resource investment and deployment on firm performance. *Strategic Management Journal* 30, pp.1375-1379.
46. Stone, M., (2016). The Response of Russian Security Prices to Economic Sanctions: Policy Effectiveness and Transmission. *US Department of State Office of the Chief Economist Working Paper*.
47. Tayebi, S.K. & Sadeghim, A.R. (2016). The Effects of International Sanctions and other Factors Affecting the Exchange Rate in Iran. *Economic Research*, 3: 641- 661. (In Persian).
48. Torbat, A.E., (2020). Impacts of the US trade and financial sanctions on Iran. *World Economy*, 28(3), pp.407-434.

Banking under Sanctions

Niloofer Abedian¹
Syed Ramin Mousavi^{*2}

Abstract

Financial institutions, especially the banking system, play an irreplaceable and pivotal role in the economic system; From the point of view that their performance on one hand can provide the grounds for economic growth and development and on the other hand the conditions of disorder and collapse of an economic system. Due to the vital role of this system in the economy, Western statesmen are trying to affect the country's economy comprehensively by sanctioning the banks. The most important goal of banking sanctions is to disrupt the banking system and financial exchanges and as a result reduce foreign trade, which leads to an increase in all types of costs, an increase in banking risks, a decrease in public trust in the banking system and a decrease in banking interactions between International is like granting financial facilities by other countries. Among the solutions to reduce the effects of this sanction on the banking system are 1- the presence of foreign banks as capital owners in Iranian banks; 2- increasing the role of private banks in the economy; 3- Increasing the quality of banking services; 4- Management of foreign exchange reserves; 5- Establishing and strengthening exchanges; And 6- reduction of fee and advance payment rate mentioned.

Keywords

Sanctions, Economic Sanctions, Banking System.

1. Master of Accounting, Khorasgan Azad University, Isfahan, Iran (niloofer.abedi20@gmail.com).
2. Accounting Doctoral Student, Mobarakkeh Azad University, Isfahan, Iran (*Corresponding Author: Raminmousavi1990119@gmail.com).